

תלישות: על מרחב יצירתה של הילה בן-ארי

מיכל בן-נפתלי

וְאֵז, בְּשׁוּם-מְקוֹם הַיְגָע הַזֶּה, פְּתָאוּם
הַמְקוֹם שְׁאִין לוֹ אוֹמֵר, שְׁבוּ הַפְּחוֹת-מְדֵי הַטְּהוֹר
מִתְגַּלְגֵּל דְּרָף פְּלֵא, מִתְהַפֵּף
לְיוֹתֵר-מְדֵי רִיק.

רילקה, אלגיות דואינן, אלגיה חמישית¹

גוף נערי עירום, דו-ממדי, מיניאטורי; גוף נטול בשר, נטול נפח חיים ואפקט. מעין קהילת אחיות הכרוכות זו בזו בקשרי תלות ומימזיס, בלי פיגורות הוריות מתווכות, בלי ערכאה חיצונית סמכותית המושכת בחוטים ["שפיכה ממוכנת"]. ריבויי אחיד, לא-מובחן, ללא יריבות וללא עימות. בנוכחותו החומרית התובענית, הרי זה כאילו התחולל במרחב סטטי אל-זמני, מרחב שבו נמחקים מוקדם ומאוחר, מרחב שאף חורג מעצם ממד הזמן. זרועותיהן של הדמויות, הפשוטות לרווחה, הופכות את מחוות הצליבה הישועית, הנדמית כמחול ריטואלי, למעין נוהג שגרתי, פאסיבי, לאה משהו, המרוקן מפסיון ומפאתוס. התקת מינו של הקרבן והרבייתו הופכת את השעיר לעזאזל היחיד – חף או אשם – המכפר על הרבים וגואלם לפי פרספקטיבה קדם-נוצרית או נוצרית, לעדה קיבוצית המסרבת למשמעות סמלית והמשטיחה את סיפור המעשה במפגיע. אפילו מופעי הדם והחלב, שהופכים כביכול את הזיקה האקראית בין הדמויות לקשר דם, אפילו ההפרשות המוצגות לראווה, האבייקט שמכתים את הגוף ומסמנו כגוף, אינם מטיחים את הייסורים. הם שעומדים אמנם ביסוד הטרנספורמציה המדומיינת של הגוף לבשר, הם שמאפשרים לדבר על הגוף בלשון חיה ואנוש, ואף על פי כן, על כל הסטיגמות ושטפי הדם וכיסי המרה המקבלים נוכחות ישית עצמאית ["כיס מרה"], על כל סמלי החיים שממלאים ומרוקנים לסירוגין את ההווה ["היברנציה"] – מסך שקט ואטום כמו מכסה על הדברים ומותיר את הפרטי בפרטיותו. כאילו היתה זו התגשמות מופשטת, מעומעמת, המעמעמת בהתאמה את ההזמנה לאינטימיות.

זוהי אינטימיות מתעתעת. הדמויות הקשורות בחוטים או בשערן או בידיהן נוגעות זו בזו, אף חודרות זו לתוך זו, ואפשר שהן מצויות זו בגופה של זו מימים ימימה, ואין לדעת אם הן פוצעות, מרפאות או מכוננות את עצם הגוף הסגולי ["Starkiss"; "מריונטה"]. שיתוף הפעולה המוכני אינו מיני ואינו מפרה, ועם זאת יש לו כוח מטמורפי שגורם לגוף להתפשט מעבר לקווי מתארו, לחרוג ממידותיו המאופקות לכדי צורות תותבות מופרזות המעוותות את הסגולי לתצורה היברידיית לא-מוכרת ["דיאנה"];

¹ רילקה, אלגיות דואינן, תרגם שמעון זנדבנק (תל אביב: הקיבוץ המאוחד, 1999)

"Trap"; "The Gathering". שכן הכוליות הסולידרית הזו, מלנכולית ככל שהנה, קוראת לשפה אחרת. החיבור המסוים בין עבודת החומר לעבודת הרוח דומה שמסרב לעזות הבעה.

עבודותיה של הילה בן-ארי הרות במתחים ובסתירות. פשטות החומרים וחולשתם האינהרנטית, החשופה לפגעי העונות ולכליה, מתגבשת באמצעות מחוות חוזרות וגודש למרקם סולידי, אינטנסיבי ומעיק; הריבוי והעודפות מרוסנים בקומפוזיציה הרמונית, המתיכה את השיירים לכוליות אינטגרטיבית, מדויקת, נקייה; המשקל המצטבר אינו יכול לשאת משקל; השעתוק האובססיבי הוא פריה של מלאכת יד יחידאית; החומרים התמימים מכוננים מרחב מדומיין של טרנסגרסיה; יובש החומרים נעשה לח ונוזלי והופך את המיצג הסטטי לתיאטרון תנועה; ההצגה לראווה נעדרת חוץ-במה, ונדמית כשלעצמה למסך הסוואה שתובע תשומת לב ונסוג לאלתר; ולבסוף, הלאקונויות, המרחבים הדחוסים אך הלא-צפופים, המוכרים כל כך והזרים כל כך, שאינם מכוונים צפייה לינארית. מה שנראה כאילו ציגים נורמטיביים או ככבלי גורל יכול להידמות בה במידה לתהליך התהוות מלא עוצמה המפרק ומחבר לסירוגין בין מרכיבים אנושיים ללא-אנושיים, כאילו דווקא הפיגורה הנערית בתמימותה, ביתמותה, יכולה להיתלש ולהעביר את עצמה בנקל לתצורות חדשות, כאילו אינה פגיעה לשלילת אנושיותה אלא נחשפת באומץ לסכנות שנכחה, כורכת בהן את כל מלאותה הפיזית ומושלת.

את רוצה לחבר בין הסצנות הקטועות, לא להיוותר על פני השטח הנפרשים כתכנית אדריכלית ["רגולטור"], ללכת אל התהום, אל המקורות, למלא את החלל המנוטרל מצללים בפשר נרטיבי. את מבקשת לזקק את הסינגולרי מתוך העדה, לזהות ניואנסים בתוך הסכימטי והסטריאוטיפי. את מחפשת את נקודת המגוז העלומה של היצירה, מעבירה בסך גנאולוגיות מיתיות ומקראיות של מבחני נשים, של הקרבה, פיתוי, איסור, אשמה, מעין "טוטם וטאבו" שיבאר את מצבן של הדמויות. את רוצה להיות לפה לחסרות פתחון הפה, לדובב משהו ממין התחושות והאמוציות לחסרות הפנים. את רוצה לתת להן עיניים, שתראינה את עצמן, שתתבוננה בך, תמהה כיצד התואם המושלם בתנועותיהן, תואם קמאי, אינסטינקטיבי, אינו עובר דרך המבט. אבל משהו מניא אותך מלעשות כן. כי ייתכן שהברית שכורכת אתכן באותם חוטים מורה בתוך כך שתיוותרי רחוקה, שתמצאי איזה מקום במרחב שאיננו חוץ מובהק ואיננו פנים מובהק, שתיטלי חלק בדיוק בזה, בצומת האניגמטי שבו חסר הארשת, הלבן, הריק, הוא שנעשה אקספרסיבי.

גם אם עבודותיה של בן-ארי השתתפו, לא במקרה, בתערוכות קבוצתיות שהפגינו התערבות פעילה בשאלות חברתיות ופוליטיות עכשוויות, גם אם עצם ההיערכות הקבוצתית כמו שכפלה את מתחי הסוציאליזציה שבן-ארי מתעדת או מפעילה ביצירתה, משהו במיציבה נושא עמו סגולה אחרת, איכות מכונסת, צפה, המסרבת לתמה הגדולה. משהו, שאם יש בו מרי, הריהו מכוון כלפי עצם התביעה התרבותית למסר ולהגדרה. משהו שחורג אפוא לאזור אחר של הוויה, שאין להיחפז להעניק לו משמעות

יציבה ולכידה, והנעוץ בחומריות הדו-משמעית עצמה, זו הבוראת חיים והמרוקנת מחיים בעת ובעונה אחת, והעושה כן בשתיקה של עידון והבלעה.

הנה שתי אלמוניות נמשות מן המצולות ["מצולה"]. לובן חלק, לא מצולק, נטול זרועות וכפות רגליים, עטוף אזור כתחרה דקה שכמו בוקעת מתוככי הגוף. הבטן אנושית יותר מן הפיגורות הגזורות מטפט, בטן מעוגלת, כמעט נושמת, חיה-מתה. שלא כדמויות היבשה, הגופות בעלות פה, אף, עיניים, אבל כתלויות על מוט באוויר הן מעצימה את רישומה של המחווה החומרית התלושה של בן-ארי. מחווה של תלישות. שכן הפיגורות כולן, לכל אורך יצירתה, נראות כאילו נמשו מן הים, כאילו באו משום-מקור, משום-מקום, כאילו נולדו לתוך מרחב ארכיטקטוני מלאכותי, נטול עומק וזמן, נטול פרספקטיבה, נידונות לנוכחות גמורה. מנעד התלישות ודרגותיה רחב. הן אפשר לתלוש עלים מצמח או מעץ שעודנו עומד איתן, מוזן ומזין. אפשר עם זאת לתלוש דף מספר ולקפח כליל את חיותו. אפשר להיקרע מן הקרקע ללא תקנה, ואפשר לאחות את התלוש במרחב חדש. לעתים עם זאת לא ניתן לזהות בתלוש דבר זולת חומר ותו לא, זולת זה שממנו הוא עשוי. התלישות שמפעילה בן-ארי בעבודותיה היא תלישות קיומית רדיקלית במלוא מובן המלה. היא אינה הדיאלקטיקה המוכרת לנו מן ההיסטוריה היהודית בת זמננו, בצמתות של האמנספיציה, החילון, הגלות והציונות. זוהי תלישותו של דור אחר, דור שני לתלישות שנוולד מן התלישות ודומה שאיבד לעתים את תחושת החופש האמיתי או המדומה של דור התלושים שקדם לו. דור נטול נוסטלגיה, מפני שאין קרקע של שייכות מובהקת שמתוכה נקרע. הוא יכול למרב לחבור לקהילת תלושים, קהילת גוף ללא בשר שנופיה וחומריה אקלקטיים ומשתנים בהתמדה.

הקרקס של בן-ארי ["Starkiss"], כמרחב נודד מהגדרתו, הוא אפוא שיאו של תהליך התקה ותלישות. הוא מזקק את כל התכונות שאפיינו את יצירתה עד כה: חומרים נמוכים, פגיעות גופנית, שיווי משקל שברירי, העדר דמות סמכותית של מאמן או מאלף, אילוים קולקטיביים, כאוטיות לכאורה שמתגבשת לכדי ארגון מופתי. אבל חוויית התלישות סוחפת יותר, שכן היא מגלגלת לתוכה לא רק בני אדם אלא בעלי חיים. גלגול-אשה – עדת הנשים התלויות ועומדות בפוטנטיות המביסה את כוח הכבידה גם אם אינה וירטואוזית – כמו נמצא ברציפות אחת עם גלגול-חיה, בלשונו של דלז, שעה שמוקד ההוויה נותר החומר הלא-אנתרופוצנטרי. מה שקורה – אלימות, הקרבה – קורה לדברים. מכאן שואבת הידיעה את מקורה הנחות. וכאן היא נתקלת בקצה החיים, נטולת שפה וזיכרון. החיה אצל בן-ארי פגיעה לריק כמו האדם. אם דומה שהיא מביאה לעבודה אלמנט גנאולוגי רגרסיבי, התפתחותי, הרי שזוהי אבולוציה חסרה ותלושה, כמו גופי האלומיניום המחוררים.

באופן מעניין החומר עצמו, החומר התלוש, חומר התלישות, הוא שנעשה עצוב. אבל אולי זה מפני שקשה להקשיב לאל-סיפור של בן-ארי שלא במסגרת פרדיגמות מוכרות היטב. אלא שהדמויות כולן, בין אם רחבות בין אם צרות מידות, בין אם מחוקות בין אם מרוקנות, שקועות בחומר ותו לא. בן-ארי בוחרת כאמור בחומרים קלים המכוננים גופים אווריריים, ואף על פי כן, בפעולתה החוזרת הופך

הגוף, גוף העבודה המצטבר בהדרגה, לגופני יותר, כבד יותר, מגושם יותר. כאילו משך משקלו הסגולי מעלה, ובאה הרוח היוצרת ומשכה אותו מטה. כאילו אי אפשר לחרוג מחומריות הגוף, דווקא שעה שלכאורה אין זולת רוח, זולת אידיאה שנמצאת משעבדת אותו ביתר תוקף. במרחב התלישות יכול היה הגוף חסר הקרקע לנוע בחופשיות, לנדוד לכל מקום. אך המחסור הוא שעוצר את הרוח מלכת ומשבית לאלתר את תנועת הגוף. רוח וגוף מתלכדים אפוא לא במעוף אלא בחידלון. שתיקת ההבלעה של בן-ארי אינה הסתרה ואינה התחמקות. היא מרחב הניטרליות או סד הניטרליות של התלוש.

- - -